

A HILL-net működésének fontos része, hogy az elszámolások időszakonként készülnek. Egy-egy szemeszter végén elkészítik az elszámolásokat, amit a pénz beszedése és újraelosztása követ. A központosított modell eredményeként az NDC-ben csak 127 számlát kell kiállítani és kiküldeni a decentralizált rendszerben szükséges több mint 16 ezer (127x127) számla helyett.

Következtetések

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján néhány megbízható következtetést már le lehet vonni a hatékonyságról, a sugaras modellről és a HILL-net szerepéről:

- A sugaras modellben egy olyan a központi katalógust működtető és fejlesztő szervezet szükséges, amely képes futtatni a könyvtárközi kölcsönzési feladatokat. A központi katalógusba történő bevétel előtt a bibliográfiai és lelőhelyadatokat ellenőrizni kell. Ennek eredményeként a központi katalógusba egységes adatok kerülnek, ami lehetővé teszi, hogy a kért folyóiratok lelőhelyének megtalálásához csak egy helyen kell keresni.
- Az adminisztratív feladatok központosítása nagy előny jelent a kis könyvtárak számára. Ezek hozzáférése a központi katalógushoz nem függ saját adathálózatuk alacsonyabb szintjétől. Minden egyes felvett folyóiratcím fontos értéket jelent, különösen az olyan országokban és könyvtári hálózatokban, ahol a nemzeti gyűjteményben kevés a folyóiratcímek száma, vagy ahol a többséget a kis könyvtárak jelentik.
- A forgalmi (tranzakciós) adatok összegyűjthetők, és a központi szerveren tárolhatók; az elszámolások rutinfeladatként végezhetők.
- Az off-line módon és kézi munkával frissített katalógusokban megjelenő adatok nem teljesen megbízhatók. Az automatizáltság hiánya többletfeladatot jelent mind a résztvevők, mind a központi szervezet számára. A számítógépes frissítés csak akkor lesz megoldható, ha a tagkönyvtárak alkalmazzák az alapvető szabványokat (pl.

a bibliográfiai és állományi rekordok egységesítése). A HILL-net működésének kilenc éve azt mutatja, hogy a naprakész katalógus hiánya miatt – ha kismértékben is, de – csökkent a kérések száma.

- A HILL-net kialakítása olyan környezetben történt, ahol a könyvtári együttműködésnek nem voltak hagyományai. A könyvtárközi hálózat fejlesztése a hiányzó, rendszeres együttműködést egy számítógépes és hálózati folyamatokra épülő közösséggé alakította.
- A hálózati munka beépült a tagkönyvtárak mindennapi életébe. A hálózat működésének eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:
  - kialakult a szükséges infrastruktúra a több helyen található nemzeti folyóirat-gyűjtemény erőteljes használatához;
  - létrejött egy együttműködési kultúra a különböző adminisztratív és intézményi kategóriák és típusok (felsőoktatási, orvosi, kutató, szakkönyvtárak) között;
  - lehetővé vált a nemzeti folyóirat-gyűjtemény újraszervezésének folytatása a jelenlegi és jövőbeni tagkönyvtárakban;
  - a HILL-net működése további könyvtári projektek megalapozását segítette, így a Hellen Felsőoktatási Könyvtárak Konzorciumát (HEAL-Link), valamint a felsőoktatási könyvtárak tervezett központi katalógusát. Világossá vált, hogy a rendszeres együttműködés az egyetlen mód, amellyel a könyvtárak pénzügyi nehézségeiket megoldhatják.

Végül az eredmények közé tartozik, hogy az elektronikus folyóiratok forrásmegosztására a HEAL-linkkel aláírták a konzorciumi szerződéseket, ami egy decentralizált rendszerben sokkal nehezebb lett volna.

/TSIMPOGLOU, Filippos: The interlibrary loan network in Greece: a model that survives in the digital era. = Interlending & Document Supply, 32. köt. 3. sz. 2004. p. 169–175./

(Jáki Éva)

Személyiségi jogok a könyvtárban

Az ALA (American Library Association) a személyiségi jogokat alapvetőnek tartja a szólás, gondolkodás és szabad egyesülés szabadsága kapcsán. Számos könyvtárnak írott irányelvei vannak ügyfelei és használói személyiségi jogainak védelme

érdekében. Az e jogokra vonatkozó nyilatkozatok és szabályzatok fontos támpontokat jelentenek a könyvtár munkatársai számára. A cikk a személyiségi jogokkal kapcsolatos problémákat veszi sorra.

Sok könyvtár honlapján teszi elérhetővé a használók és látogatók személyiségi jogait rögzítő *irányelveket*. Ezek általános tartalma:

- A könyvtár nem gyűjt adatokat a honlap meglátogatásáról.
- A használó által megadott adatokat a könyvtár – a bírói végzés esetét leszámítva – nem adja ki harmadik személynek.
- Nem gyűjtenek és adnak el információt üzleti céllal.
- A használói adatokat bizalmasan kezelik.

A számítógép képernyőjén a személyiségi jog akkor sérülhet, ha a géphasználó számára nem kívánatos, hogy másvalaki is megfigyelheti gépes tevékenységét. Ugyanez másik oldalról: az amerikai legfelsőbb bíróság jóváhagyta, hogy szövetségi költségvetésből a könyvtárak pornográf tartalmakat szűrő szoftvert vásároljanak. Lehetnek ezenkívül más kényes tartalmak is, például arab nyelvű oldalak látogatása. A cikk szerzője azt a megoldást javasolja, hogy legyen a könyvtárban a személyiségi jogokat jobban védő, azaz külső szemlélő által nem látható képernyő is. Másik lehetséges megoldás a fejre szerelhető szemüvegszerű képernyő, melyet hagyományosan a virtuális valóság kedvelői használnak. Másutt viszont éppen az gátolja a nemkívánatos tartalmak használatát, ha a képernyő a nyilvánosság kontrollja alá van vetve.

Az Egyesült Államokban rohamosan terjedő *rádiófrekvenciás dokumentumazonosító és nyomon követő rendszerek* szintén sérthetik a személyiségi jogokat. Ugyanis az olvasó egyidejű azonosítása esetén megállapítható, hogy ki mit olvas, s ez az adat illetéktelen kezekbe (hackerek vagy a szövetségi kormányzat) is kerülhet. Így – mint az Electronic Frontier Foundation (Elektronikus Hatá-

rok Alapítvány) kifejti – azonosíthatóvá válik az emberek érdeklődése, ami pedig magánügy.

A vakok személyiségi jogai csökkennek azáltal, ha valaki felolvas nekik, vagy Braille-írássá alakítja számukra a személyes iratokat: a felolvasó személy természetesen tudomást szerez a látáskárosodott informálódási szokásairól. E kérdés megoldódni látszik az elektronikus dokumentumok, szövegfelismerő szoftverek és felolvasógépek által.

A *Patriot Act (Hazafias törvény)* alkalmazásával a kormányzat betekinthez a könyvtárakban keletkező, s ott elérhető személyes adatokba is. Főként a felsőoktatási könyvtárak utasítják el a nem hivatalos adatok kiadását. Ők csak az illetékes egyetemi jogi bizottság felhatalmazásával hajlandók adatokat kiszolgáltatni. Az ALA vonatkozó irányelvei azt is szorgalmazzák, hogy a könyvtár törölje az adminisztrációhoz nem szükséges adatokat, és tájékoztassa a használókat a Hazafias törvény által felvetett problémákról. Az aktuális jogi helyzet mindazonáltal meglehetősen bonyolult: a cikk felsorolja a Hazafias törvénnyel szembeni, illetve azok rendelkezéseit bővíteni szándékozó betérjesztések, polgári kezdeményezések sorát. A törvényre reagálva gyakorlattá vált az is, hogy könyvtárak a dokumentum visszaérkezése után törlik a kölcsönzés adatát. Az ALA-irányelv szerint a könyvtári számítógépek automatikusan rögzített használati adatait úgy kell kezelni, hogy semmiképpen ne csorbítsák a személyiségi jogokat.

/FALK, Howard: Privacy in libraries. = The Electronic Library, 22. köt. 3. sz. 2003. p. 281–284./

(Mikulás Gábor)

Nemzeti elektronikus könyvtár Oroszországban

A *Nemzeti elektronikus könyvtár létrehozása* c. projekt keretében a következő két-három évre az alábbi célokat tűzték ki:

1. A Nemzeti elektronikus könyvtár (NEK) internetes portáljának kialakítása, amely induláskor a legegyszerűbb szolgáltatásokat nyújtja: belépés, keresés, a találatok megtekintése a képernyőn.
2. A NEK elektronikus állományának létrehozása sok teljes szövegű dokumentummal.

3. A digitalizálási munkák koordinálása, azaz olyan szervezeti struktúra kialakítása, amelyben tájékozódni lehet arról, mi van már meg digitális formában, illetve milyen dokumentumok digitalizálását tervezik.

A fenti célok közül 2004 elején már műszakilag és technológiailag létrejöttek a NEK alapjai, az elektronikus állomány és a katalógus. Megoldandó kérdés maradt az állomány feltöltése és a bibliog-